

Hlavní úder

Redakčně zpracovaný a zkrácený článek plukovníka V. V. Krysanova, kandidáta vojenských věd, docenta, uveřejněný v sovětském časopise „Vojennaja mysl“ č. 9/1981.

Jedním z nejdůležitějších principů vojenského umění je rozhodné soustředění hlavního úsilí vojsk v požadované době, na nejdůležitějších směrech a k plnění hlavních úkolů. Jde v tomto směru o dovednou volbu směru hlavního úderu v boji, operaci a válce v celku a o směle soustřeďování vojsk, sil a prostředků na zvolených úsecích. S rozvojem vojenského umění měnil se obsah teorie a praxe hlavního úderu. Na samotném principu nerovnoměrného rozdělení vojsk podél fronty s cílem soustředit síly v převaze na rozhodujícím úseku však až do současnosti závisí výsledek téměř všech rozhodujících sražen. Problém hlavního úderu neztrácí na své aktuálnosti ani v soudobých podmínkách.

Teorie a praxe vedení hlavního úderu se rozvíjely v souladu se změnami prostředků, způsobů a forem ozbrojeného zápasu. Ve všech etapách vývoje vojenství se projevovala schopnost velitelského sboru v maximální míře využívat k úspěšnému vedení útoku všech materiálních a duchovních sil vojsk, prostorových a časových faktorů situace. K vedení úderu na nejvíce zranitelná místa nepřítelů (převážně do boků) vojevůdci každé epochy různým způsobem řešili tento problém. Společným znakem pro všechny však byla tendence vyčleňovat pro rozhodující úder stále větší množství vojsk.

Po vzniku masových armád, vybavených novými drážkovanými a dalekonosnými zbraněmi, a v důsledku širokého využívání prostředků přesunu a spojovacích prostředků začala se vést bojová činnost na rozsáhlých prostorech a měla stále více zdoluhavý charakter. Vznikla a v pozdější době se rozvíjela nová forma bojové činnosti — **frontová a armádní operace**.

S růstem rozmachu ozbrojeného zápasu uznává se v teorii hlavního úderu již nezbytnost jeho určování nejen ve strategickém, ale i v operačním a dokonce v taktickém měřítku. Vznikla potřeba předložit vojskům pásma útoku a určovat směry, na nichž je zapotřebí soustředit hlavní síly a prostředky, kromě toho i ně-

kolik postupně plněných úkolů. Tyto nové teoretické zásady byly prověřeny a potvrzeny praxí všech válek.

Sovětské vojenské umění v letech Velké vlastenecké války potvrdilo životní důležitost a perspektivnost předválečných teoretických názorů na volbu a způsoby vedení hlavního úderu v útočných operacích.

Již v podmínkách prvního období války, krajně nepříznivých pro sovětská vojska, byly řešeny nejen nálehavé úkoly zdokonalování strategické obrany, ale byly položeny základy vítězného vedení budoucích útočných operací.

První takovou úspěšnou operací byl protiútok sovětských vojsk u Moskvy, v jehož průběhu sovětské velení dovedně zvolilo směry hlavních úderů. Výjimečný význam v této souvislosti mělo určení nejúčinnějších způsobů průlomu nepřátelské obrany v operačním měřítku, v nichž bylo věnováno významné místo problému hlavního úderu. Složitost jeho řešení byla ve značné míře závislá na ohromné délce sovětsko-německé fronty a na velkých ztrátách, které utrpěla sovětská vojska na začátku války.

V těchto podmínkách zvláště zřetelně vyvstala otázka dovedného soustřeďování

sil a prostředků na rozhodujících směrech za stejného a dokonce i menšího celkového poměru sil. K úspěšnému řešení problému bylo pokládáno za nezbytné vytvářet na stupni armáda a front úderné skupiny se soustředěním jejich úsilí na úzkých úsecích.

Zvláštní pozornost byla věnována palebnému zabezpečení vojsk, předurčených k útoku na rozhodujících směrech. Současně s tím byl úspěch útočných operací závislý i na utajení při vytváření úderných uskupení, překvapení veškeré činnosti, organizaci přesné součinnosti různorodých sil, na jejich všestranném zabezpečení a pružném velení vojskům. Od operace k operaci byly získány cenné zkušenosti z velení vojskům, bylo zdokonalováno vojevůdcovské mistrovství sovětských vojenských kádrů, stále lépe byl řešen dvojí úkol: volba směru hlavního úderu a dovedné vytváření úderného uskupení k jeho uskutečnění se zabezpečením rozhodující převahy nad nepřítelem.

Jak o tom svědčí zkušenosti, určení nejvýhodnějšího směru hlavního úderu bylo vždy složitým a odpovědným úkolem. Zdůvodněné jeho řešení záviselo na všestranném zhodnocení vzniklé situace s přihlédnutím ke všem vojenskopolitickým, ekonomickým, morálně politickým a vlastním vojenským faktorům. Rozhodující význam měly: podrobný propočty poměru sil stran, zjištění zámyslu nepřítele a přesné zhodnocení jeho silných a slabých stran.

Na základě výsledků průzkumu, důkladného zhodnocení nepřítele a vlastních vojsk, terénu, faktorů času a přírodních podmínek byl stanoven zámysl operace a jeho stěžejní otázka — směr hlavního úderu, složení úderného uskupení a způsob zničení nepřítele. Přitom za nejvýhodnější směry byly pokládány takové, které vyváděly úderné uskupení do boku a týlu hlavních sil nepřítele s cílem jeho obklíčení a rozhodného zničení. Charakteristickým rysem mnoha útočných operací bylo vedení hlavního úderu na nejslabší místo v systému jeho obrany. Ve volbě směru soustředění hlavního úsilí vojsk ovšem neexistovala šablona. V některých podmínkách operační situace bylo soustředováno hlavní úsilí vojsk v útoku k vedení úderu na silná uskupení nepřítele.

Směr hlavního úderu byl zpravidla určován do celé hloubky operace. V průběhu jejího vedení nebyla ovšem vyloučena ani možnost změny původně určených směrů při činnosti úderných uskupení. Je zřejmé, že to bylo jedním z nejsložitějších momentů

v činnosti velitelů a štábů, protože to mělo za následek závažné změny v dříve rozpracovaných plánech a v podstatě i v činnosti vojsk. Přenesení hlavního úsilí na nový směr bylo diktováno zpravidla podmínkami náhlých změn v situaci, malé perspektivnosti zvoleného směru k danému momentu a rovněž projevujícím se úspěchem na jiném směru.

Při přípravě a vedení operací v letech minulé války se jasně projevila i tendence růstu vzájemné spojitosti mezi směry hlavních úderů ve strategickém, operačním a taktickém měřítku. Protože frontová operace byla součástí strategické operace skupin frontů a armádní operace součástí frontové operace, směry hlavních úderů frontů zpravidla určovalo Hlavní vedení a armád front. Přitom byly brány v úvahu názory velitelů frontů a armád. Takový přístup vyplýval z toho, že směry hlavních úderů frontů [armád] vyplývaly ze zámyslů strategické [frontové] operace a musely nejlepším způsobem napomáhat splnění stanovených strategických úkolů.

Kromě hlavního úderu vedl front obvykle ještě 1—2 jiné úderu. Byly vzájemně spojeny jediným cílem činnosti — rozdělením [odříznutím] uskupení nepřítele nebo jeho obklíčením a následným zničením. Úderu vedenými na hlavních směrech byly plněny hlavní úkoly. Jiné úderu zabezpečovaly jejich úspěšné plnění — snižovaly efektivnost protiopatření nepřítele a klamaly ho o skutečném směru soustředování hlavního úsilí. Souhrn těchto úderů byl podstatou celkového způsobu vedení operace.

Armády vedly převážně jeden úder s přihlédnutím k zámyslu činnosti sousedních armád. Směr soustředění hlavního úsilí v armádě měl zpravidla rozhodující vliv na způsob využití hlavních sil každého sboru a divize v operaci. Jejich pásmo útoku na směr hlavního úderu armády byly obvykle totožné s úseky průlomu armády, které určoval nadřazený velitel v souladu s celkovým zámyslem činnosti. Současně s tím existovala i zpětná vazba. Při přípravě zámyslu operace svazu byly brány tedy v úvahu směry, které mohly neefektivněji a koordinovaně využít střelecké, tankové a dělostřelecké svazky a útvaru. Je nutné zdůraznit ještě jednu charakteristickou tendenci: **přímou závislost soustředění hlavního úsilí svazů a svazků různých druhů ozbrojených sil a druhů vojsk na směr hlavního úderu vševojskových svazů, přímou koordinaci úsilí různorodých sil ve prospěch těch vojsk, které plnily hlavní úkoly v operaci.** V důsledku toho frontové a armádní operace

s každým obdobím války nabývaly stále více na vševojskovém charakteru. To předurčovalo jednotu jejich plánování, organizace součinnosti, zabezpečení a velení.

V letech Velké vlastenecké války, v závislosti na zámyslu a rozsahu operace, byly používány nejrůznější způsoby vedení hlavního úderu:

— čelní úder na jednom směru s dalším jeho rozvíjením do hloubky a do stran,

— čelní úder na dvou směrech s rozvíjením útoku na sbíhavých směrech s cílem obkličít hlavní uskupení,

— čelní úder na několika směrech s cílem rozbít obranu nepřítele a rozhodným způsobem rozdělit jeho operační sestavu.

V závislosti na tom byly voleny a koordinovány směry hlavních úderů vojsk, byla určována sestava, doba a způsob soustředění, činnost úderných uskupení frontů a armád.

Pro činnost na směru hlavních úderů byla vytvářena na stupni front a armáda silná úderná uskupení. Jejich sestavu tvořila obyčejně většina vojsk. Již ve druhém období války měla úderná uskupení frontů 1—2 a ve třetím období 2—3 (i více) armád, které byly soustředěny na jednom směru. Kromě toho na tomto směru působily samostatné tankové a mechanizované sbory, později i tankové armády, jezdecko-mechanizované skupiny, většina útvarů a svazků druhů ozbrojených sil a druhů vojsk.

Celkové bylo zasazováno k činnosti na hlavním směru frontu až 50—70 % všech střeleckých svazků, 70—80 % dělostřelectva, do 80—100 % tanků a SHD a bezmála všechno letectvo. Těmito silami vedl front hlavní úder v úseku, který tvořil jen 5 až 15 % celkového pásma útoku. Armáda na hlavním směru prolamovala obranu v úseku 6—14 km a obyčejně tam soustřeďovala 70—80 % všech sil a prostředků.

V důsledku rozhodného soustřeďování hlavních sil frontu a armáda na úkor oslabení sil na jiných úsecích na hlavním směru byla zabezpečena naprostá převaha nad nepřítelem — v pěchotě 3—5, v dělostřelectvu 6—8 a v letectvu 3—5násobná.

Charakteristickým rysem úderných uskupení vojsk v letech války byl neustálý růst jejich manévrovosti a palebné síly. Především to bylo výsledkem dovednějšího používání tanků, které se staly hlavní údernou silou pozemních vojsk. Jak ukazuje zkušenosti z války, měl rozhodující

vliv na průběh a výsledky sražení a bitev nesmírný kvantitativní a kvalitativní růst tankové techniky [zvětšení palebné síly, manévrovosti a zvýšení průběhu kilometrů], dále i zdokonalování způsobů bojového použití, což se projevilo v organizačním soustřeďování obrněných vozidel, v jejich použití na rozhodujících směrech v těsné součinnosti s jinými druhy vojsk, zvláště s letectvem.

Sovětská tanková vojska, která působila na směrech hlavních úderů, byla používána k plnění dvou specifických operačně taktických úkolů: k přímé podpoře pěchoty v průběhu průlomu obrany nepřítele a k rozvíjení taktického úspěchu v operační. První úkol plnily útvary a jednotky tanků přímé podpory pěchoty a druhý — v letech války speciálně vytvářená formace tankových a mechanizovaných vojsk — tankové armády a tankové (mechanizované) sbory. V operačních sestavách frontů a armád vytvářely sledy rozvíjení úspěchu. Od druhého období až do konce války měla úderná uskupení vojsk frontů zpravidla ve své sestavě 1—2 a někdy i 3 tankové armády. Byly prostředkem Hlavního velení a přidělovány frontům, které působily na nejdůležitějších strategických směrech. Operací sovětských vojsk na začátku roku 1945 se zúčastnilo 6 tankových armád, více než 20 samostatných tankových a mechanizovaných sborů.

Názorným příkladem soustřeďování tanků v úderných uskupeních sovětských vojsk je růst jejich středních hustot na hlavních směrech. K přímé podpoře pěchoty na úsecích průlomu v letech 1942 až 1943 činily 10—15 kusů, avšak v třetím období války dosáhly již 20—30 i více kusů na 1 km fronty. S připočtením tanků rychlých skupin dosahovaly tyto hustoty 80 tanků a SHD na 1 km úseku průlomu.

Velký význam pro úspěšné plnění bojových a operačních úkolů na hlavních směrech útoku mělo rovněž stále narůstání soustřeďování prostředků palebného ničení. Např. hustoty dělostřelectva z 10 až 15 hlavních na 1 km úseku průlomu v prvním období války se zvýšily na jejím konci na 220—250 a v řadě operací do 300 i více hlavních. Tento úkol byl řešen vytvářením dělostřeleckých divízií a sborů zálohy Hlavního velení, které byly obyčejně přidělovány do sestavy úderných uskupení armád a frontů k činnosti na hlavních směrech. Ke konci roku 1943 měla bojující armáda 5 dělostřeleckých sborů průlomu a 75 dělostřeleckých a protiletadlových dělostřeleckých divízií. V dalším se zvýšil jejich počet na 105. Je důležité přitom zvláště

připomenout vytváření a neustálé zvyšování jednotek raketometů, v jejich konstrukci byla ztělesněna idea soustředování palby. Jejich počet se zvyšoval každým rokem.

Organizační soustředování bylo příznačné také pro letectva a vojska PVO. Existence stejnorodých mohutných svazků a svazů, podřízených Hlavnímu velení, umožňovalo efektivně uskutečňovat operační soustředování těchto sil a prostředků na zvolených směrech.

Koncentrovaným vyjádřením stále většího soustředování palebné síly na směrech hlavních úderů se stal dělostřelecký a letecký útok, který tvořil jednotný proces rychlého prolomení jakékoli obrany nepřítele a podpory pěchoty a tanků v útoku do celé hloubky stanovených bojových úkolů.

V průběhu války se neustále zvyšovalo technické vybavení ozbrojených sil. To tvořilo materiální základ celkové tendence neustálého kvantitativně kvalitativního růstu složení úderných uskupení vojsk v útočných operacích. Za léta války se zvětšil: v divizích 8–10, tancích a SHD 10–20, dělostřelectvu 10–12, a letectvu 18 až 25krát. Vyzbrojování těchto uskupení bylo zdokonalováno zavedením efektivnějších typů tanků, SHD, děl, minometů, raketometů a letounů.

V poválečném období probíhal rozvoj teorie hlavního úderu v podmínkách periodického přezbrojování vojsk novými typy zbraní a bojové techniky. V polovině padesátých let vstoupilo vojenské umění do kvalitativně nového období svého rozvoje, který byl podmíněn vyzbrojením armád řady států jadernými zbraněmi. V souvislosti s tím byly vyjadřovány různé názory na charakter budoucí války a na způsoby vedení operací, včetně úplného popírání možnosti využití zkušeností z minulé války v nových podmínkách. Zvláště byly kritizovány nejdůležitější zásady o hlavním úderu, které se týkaly soustředování sil a prostředků na rozhodujících směrech. Projevovaly se názory o zániku tohoto „věčného principu“ vojenského umění, protože soustředování sil a prostředků v jaderném století je spojeno s velkým nebezpečím. Útočník na základě toho bude nucen upustit od dřívější koncepce, podle které byl výsledek boje řešen soustředováním podle možnosti co největ-

Vysoká bojeschopnost vojsk a kvalita úderných uskupení závisela v mnoha směrech na lidech. K činnosti na hlavních směrech byly odedávna používány vybrané a nejlépe připravené jednotky, přičemž byla hlavní pozornost věnována morálním kvalitám vojáků. Na směrech hlavního úderu frontů a armád byly používány především gardové svazky a svazy, dále i úderné armády, které měly ve své sestavě více tanků a dělostřelectva.

Sovětsí vojáků projevovali vysoké morálně bojové vlastnosti. Bylo to výsledkem neúnavné práce velitelů, politických pracovníků, komunistů a komsomolců.

Jde-li o umění vedení hlavního úderu, je důležité zdůraznit velký význam všestranného zabezpečení činnosti úderných uskupení, především utajení zámyslu plánované operace a dovedné dezinformace nepřítele. Utajení skutečného směru a vysoké efektivnosti činnosti úderných uskupení napomáhalo rovněž současně vedení pomocných a klamných úderů i uskutečnění dalších opatření při klamání nepřítele. Vysoké umění utajení příprav a vedení hlavního úderu bylo názorně ukázáno v mnohých operacích různého rozsahu. Silné a překvapivé údery na nepřítele na rozhodujících směrech, zvláště v podmínkách rovnosti sil stran, svědčily o vysokém vojevůdcovském mistrovství sovětských vojenských kádřů.

ššího množství sil k vytvoření převahy nad nepřítelem na příslušném místě.

Další rozvoj teoretických zásad vedení operací v nových podmínkách ukázal, že hlavní principy vojenského umění, prověřené zkušenostmi z minulé války, neztratily na svém významu, i když způsoby jejich projevu podléhají změnám. V teorii hlavního úderu má i nadále vedoucí úlohu správná volba směru jeho vedení a soustředování sil a prostředků. Současně však její realizace musí být uskutečňována z hlediska principiálně nových podmínek. Nevidané možnosti soudobých prostředků ničení podmínily jiný přístup k volbě směru hlavních úderů v operacích. Jestliže v minulých válkách bylo tradicí vést úder proti nejslabšímu místu v obraně nepřítele, pak v podmínkách použití jaderných zbraní může být nejčastějším objektem napadení jeho hlavní uskupení. Jiný přístup vyžadovala také problematika soustředování sil na rozhodujících směrech. Např. v rádech armád států NATO

je zdůrazňováno, že soustředování na hlavním směru bude zahrnovat především jadernou sílu, potřebnou ke zničení nejdůležitějších uskupení vojsk a objektů nepřítele, a dále rychlé využívání výsledků použití jaderných zbraní svými údernými uskupeními.

Při vedení bojové činnosti s použitím jen klasických zbraní bude mít zvláštní význam, tak jako i v minulé válce, princip soustředování vojsk. Avšak jejich soustředování musí být vhodně spojeno s rozptýlením, protože bez toho by nebylo možné uchránit vlastní síly a prostředky před možným jaderným napadením nepřítele. Jestliže v minulých válkách bylo uskutečňováno vytváření úderných uskupení postupným a dlouhodobým hromaděním sil, pak v soudobé válce narůstá úloha manévru k rychlému soustředování vojsk v potřebném čase a místě s následným jejich rozptýlením. Přitom se projevuje nutnost jejich přechodu do útoku, spojeného s přesunem z hloubky nebo přímo z přesunu. Pokud se týče vytváření převahy sil a prostředků na rozhodujících směrech je např. v americkém polním řádu zakotveno, že k dosažení úspěchu v útoku se předpokládá mít 3—6násobnou převahu sil nad nepřítelem.

Zdokonalování kvantitativního a kvalitativního složení úderných uskupení soudobých armád jde směrem jejich dalšího „pancéřování“. Vysoká nasycenost soudobých armád tanky a další obrněnou technikou je v podstatě materiálním základem vytváření obrněných úderných uskupení v operacích na hlavních směrech. Současně s tím neustále narůstá význam procesu vybavování armád států NATO vojenským letectvem.

Soudobá uskupení v souvislosti s tím nabývají na kvalitativně novém pozemním a vzdušném charakteru, který podmiňuje značný růst jejich mobility.

Rozvoj vojsk v poválečném období v celku měl za následek růst jejich úderných, palebných a manévrových možností, a to zvláště v důsledku jejich pancéřování, zavedení raketových systémů, schopných používat jaderné zbraně, zavedení vysoce mobilních vojsk a rovněž zdokonalování dřívějších prostředků na novém technickém základě. Viditelně se mění výzbroj armád, zvětšuje se hloubka a rozptýlení operačních a bojových sestav s cílem jejich ochrany proti zbraním hromadného ničení. Nadále ovšem zůstávají v jejich sestavách úderná uskupení jako důsledek zachování principu nerovnoměrného rozdělení sil a prostředků na frontě.

Analýza rozvoje teorie a praxe volby směru a dovedného vedení hlavního úderu v minulých válkách, zkoumání procesu a jevů, které charakterizují soudobý rozvoj daného prvku vojenského umění, svědčí o existenci určitých zákonitostí, které vyjadřují na jedné straně postupné, avšak stále obnovování prostředků a způsobů jeho vedení, na druhé straně jejich přímý vliv na vojenství, který se projevuje v rozvoji organizační struktury, operační sestavy vojsk a jejího úderného uskupení, dále i ve zdokonalování způsobů boje proti úderným uskupením na základě vyřešení dialektických protikladů v ozbrojeném zápasu.

Rozebírané hlavní tendence rozvoje teorie a praxe vedení hlavního úderu se projevují ve všech součástech vojenského umění. Charakterizují procesy projevu dialektické vzájemné spojitosti hlavního úderu a všech ostatních kategorií a jevů ozbrojeného zápasu. Jejich obsah zahrnuje překonání starého, překonaného a potvrzení nového, získání základních zkušeností, jejich kritické přepracování ve vztahu ke změně podmínek, dále i zvládnutí základů umění vedení hlavního úderu velitelskými kádry, jejichž úloha byla v tomto směru vždy vysoká a velmi odpovědná.

Problematika hlavního úderu není nová, ale v každém období rozvoje vojenství byla a nadále zůstane jednou z aktuálních. Bez ohledu na to, že způsoby realizace principu soustředování sil a prostředků na rozhodujícím směru nebylo nikdy žádným tajemstvím, jejich praktické uvedení do života souvisí především s úrovní vojevůdcovského umění velitelských kádří, tvůrčí práce a iniciativy v jejich činnosti. **Vedení hlavního úderu je vždy vyhledání a řešení složitého problému, který vyžaduje hluboké vojenské znalosti, přesné výpočty, určitý risk a rozhodnost v činnosti.** Jde přitom o efektivní využití hlavních sil, o úspěch v operaci. Čím je složitější ozbrojený zápas, tím jsou vyšší požadavky na odborné mistrovství vojenských kádří, na úroveň jejich vědecké přípravy, praktických návyků a organizačních schopností.